

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Sterkenburg, N.

Citation

Sterkenburg, N. (2021, May 19). *Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <https://hdl.handle.net/1887/3176648> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Sterkenburg, N.

Title: Van actie tot zelfverwezenlijking. routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Issue Date: 2021-05-19

9. SOCIALE ZOEKERS: OP ZOEK NAAR GEZELLIGHEID

In dit vierde empirische hoofdstuk wordt de toetredingsroute van Sociale Zoekers behandeld. Zij hebben geen ervaring op activistisch of politiek gebied en zijn min of meer toevallig bij radicaal- en extreemrechts terechtgekomen, bijvoorbeeld omdat ze op zoek waren naar vriendschap of nadat ze een keer worden meegevraagd door iemand die ze goed kennen.

Hun steun varieert van meegaan naar demonstraties tot aan het doen van de administratie of meedoen aan een moskeebezetting. Bijna alle geïnterviewde Sociale Zoekers geven aan dat ze dit niet zo snel uit zichzelf zouden doen. Ze laten een ander bepalen wat hun rol is binnen de formatie. Van alle geïnterviewden brengen Sociale Zoekers het minst goed onder woorden wat ze willen bereiken, waarom ze actief zijn en wat het hun oplevert. Wanneer er wordt doorgevraagd, verwijzen ze vaak naar de lijn van de formatie waarbij ze zich hebben aangesloten, naar degenen met wie ze omgaan, of er volgt een algemeen antwoord als: ‘Ik vind het gewoon mooi.’

Voor dit onderzoek zijn vijf Sociale Zoekers geïnterviewd.

Figuur 9.1 Geïnterviewde Sociale Zoekers

NAAM	FORMATIE	LEEFTIJDSCATEGORIE	ACTIEVE JAREN	OPLEIDINGSNIVEAU
BEN	Formatie 4	25-40	2005-2012	Universitair
JAN	DTG/NV	41-65	2012-heden	Mbo
FRITS	DTG/NV	25-40	2010-heden	Mbo
ELINE	Formatie 3	41-65	1987-1992 2010-heden	Mbo
ERIK	Identitair Verzet	18-24	2015-heden	Vmbo

In de eerste vier paragrafen worden verschillende elementen voorafgaand aan toetreding beschreven: (1) uitgangspositie, (2) mogelijke katalysator, (3) identiteitsbeleving en (4) morele steun. In de vijfde paragraaf komen vervolgens de motieven aan bod die een rol spelen bij toetreding. Vervolgens wordt in de zesde paragraaf behandeld hoe het Sociale Zoekers na toetreding vergaat. De motieven om actief te blijven en de bijbehorende kosten en baten worden in de zevende en achtste paragraaf besproken. Overige observaties komen in de negende paragraaf aan bod, waarna in de conclusie een kort overzicht zal worden gegeven van de belangrijkste bevindingen.

9.1 SOCIALE ZOEKERS: UITGANGSPOSITIE

Waar in de eerste drie empirische hoofdstukken is te zien dat het activisme van Spanningzoekers, Politieke Zoekers en Rechtvaardigheidszoekers doorgaans een lange aanloop kent, is dat bij Sociale Zoekers nauwelijks het geval. Ze kijken niet naar verschillende groepen en toetreding is voor hen meestal geen bewuste keuze: ze zitten doorgaans al bij radicaal- en extreemrechts voor ze er erg in hebben. Maar het is niet zo dat er helemaal geen voedingsbodem aanwezig is. Geïnterviewden zeggen voorafgaand aan hun activisme al bepaalde ideeën te hebben over onderwerpen als migratie.

Vriendschap zoeken en/of bestendigen

Van de vijf geïnterviewde Sociale Zoekers werden er drie actief als gevolg van nieuwe vriendschappen, één ging met een jeugdvriend mee, en een vijfde kreeg op jonge leeftijd verkering met een skinhead. Voor Ben (25-40, voorheen Formatie 4) begon het allemaal in de tweede klas van de middelbare school. 'Ik was toen niet iemand die makkelijk vrienden maakte. En na de zomervakantie zou de samenstelling van mijn klas wijzigen, veel vrienden gingen van school af. De sociale structuur die ik in de brugklas had opgebouwd, werd uit elkaar getrokken.'

Vervolgens ging Ben op school ook nog eens op een onhandige manier met zijn eerste onbeantwoorde liefde om. Hij kon door zijn ongemakkelijke gedrag geen aansluiting vinden en dus ging hij actief op zoek naar vrienden buiten school.

Die vriendengroep vond hij via zijn buurjongen, met wie hij een voorliefde voor gamen en *Star Wars* deelde. Diezelfde buurjongen maakte deel

uit van een jonge groep van neonazi's. 'Dat groepje was eigenlijk een stel Lonsdale-jongeren van een vmbo-school. Ze waren eerder reactionair dan dat ze zich er intellectueel in verdiept hadden. Ik vond ze fout, maar ik zag al aankomen dat ik na de zomervakantie van 2005 praktisch zonder vrienden op school zou zitten, en had zoiets van: *anything will do*. En als ik me kan aansluiten bij mijn buurjongen, waar ik een goeie band mee heb, dan vind ik het best.'

Met hen optrekken was nogal een stap voor Ben. Hij was zelf een gymnasiumleerling die van huis uit een antroposofische opvoeding had meegekregen van zijn links stemmende ouders. 'Eigenlijk best wel gek dat ik bij zo'n ideologie terecht kwam. Ik moet wel zeggen, de Vrije School (waar hij basisonderwijs volgde, NS) was een klein beetje debet eraan, omdat Germaanse mythologie en verhalen daar wel werden verheerlijkt. We hebben ook het runenschrift daar geleerd.'

Net als Ben zocht ook Frits (25-40, DTG/NV) een nieuwe vriendengroep. Hij is de dertiende in een gezin van veertien kinderen en groeide op in een zwaar gereformeerde omgeving, met vrienden die hij al sinds de kleuterschool kent. Maar toen hij op zijn zeventiende aan een knie werd geopereerd, hoorde hij van niemand iets. Op internet zocht hij naar iets waarbij hij zich kon aansluiten.⁴⁸⁷ Het principe van 'kameraadschap' bij de NVU sprak hem aan, net als de uniforme kleding. En hij had ook weleens op straat gevochten met jongeren met een migratieachtergrond.

Jan (41-65, DTG/NV) had vanaf 1990 een café waar een aantal activisten over de vloer kwam. Hij sloot het café toen zijn vrouw overleed en kwam Jarik (25-40, DTG/NV, in dit onderzoek aangemerkt als Rechtvaardigheidszoeker) in 2011 tegen bij zijn nieuwe schoonfamilie. 'Jarik kwam als jonge snotaap bij mij in het café. Dus ik dacht: wat doe jij hier? En even later kwam Marc (25-40, DTG/Nederlands Verbond, in dit onderzoek aangemerkt als Rechtvaardigheidszoeker) er achteraan. Dat is een vriend van mijn zwager. En zo kom je elkaar weer tegen na al die jaren.'

⁴⁸⁷ Frits zocht naar nieuwe vrienden via internet en sloot zich bij de NVU aan. In dat opzicht is Frits de enige geïnterviewde Sociale Zoeker die een bewuste keuze maakte om toe te treden. Maar omdat Frits vooral op zoek was naar nieuwe vrienden, én binnen de beweging blind andere vrienden volgt die van de ene naar de andere formatie overstappen, is hij in dit onderzoek aangemerkt als Sociale Zoeker.

Gevoelens van onvrede

Sociale Zoekers hebben in de uitgangshouding geen uitgesproken politieke overtuigingen, maar ervaren wel een zekere onvrede. Jan (41-65, DTG/NV) groeide op in een PvdA-gezin en was naar eigen zeggen niet bezig met politiek. 'De PvdA was de standaardpartij. En ik was altijd tegendraads. Sinds ik in de familie van Jarik ben gekomen, is het steeds verder opgeborreld.'

Wel zijn Sociale Zoekers voorafgaand aan hun activisme ontevreden over hoe de Nederlandse overheid voor haar burgers zorgt. Frits (25-40, DTG/NV): 'Ik kom weleens in een bejaardentehuis en dan komen ze misschien één keer koffie brengen. En in het onderwijs zitten er gewoon te veel leerlingen in een klas. Tegenwoordig hebben leraren niet eens tijd voor een leerling die moeite heeft met leren. En moet je eens kijken hoeveel tuig, hoeveel Marokkanen er met een uitkering rondlopen. (...) Ze komen met dikke auto's bij de voedselbank, laden de kofferbak vol en dan rijden ze weer weg. Terwijl ik mensen ken die nog niet eens een auto hebben. Het is zo krom allemaal, heel krom.'

Erik (18-24, Identitair Verzet) had naar eigen zeggen rond zijn zestiende aanvaringen met 'allochtone jongeren'. 'Hoe vaker dat gebeurt, hoe groter jouw afkeer wordt.' Zo heeft hij meerdere periodes voor langere tijd op de kermis gewerkt. 'Dan krijg je dus wekelijks dingen voor je neus. Dat je op een gegeven moment bij de kassa zit en dat de vrouw van de baas wordt uitgescholden voor 'kankerhoer' omdat er zogenaamd wat muntjes missen in hun zakjes.'

In de uitgangshouding zijn Sociale Zoekers op zoek naar een manier om nieuwe vriendschappen aan te gaan of bestaande vriendschappen te bestendigen. Hoewel zij een zekere onvrede ervaren, zouden ze niet toetreden tot radicaal- en extreemrechts zonder de sociale component.

9.2 SOCIALE ZOEKERS: MOGELIJKE KATALYSATOR

Als gezegd, Sociale Zoekers kennen vaak al iemand bij radicaal- en extreemrechts die hen bij de formatie introduceert. Waar de mogelijke katalysator bij Spanningzoekers, Politieke Zoekers en Rechtvaardigheidszoekers wordt gevormd door het gevoel dat de eigen groep wordt bedreigd, is dat afwezig bij Sociale Zoekers. Hoewel zij in de uitgangshouding wel gevoelens van onvrede hebben, koppelen zij die niet aan een grotere strijd die moet worden gestreden of een culturele of etnische groep die wordt bedreigd. Bij Sociale Zoekers vormt de

hulpvraag van een bekende een mogelijke katalysator om toe te treden tot radicaal- en extreemrechts, al is nader onderzoek nodig omdat het hier een kleine groep geïnterviewden betreft en er niet met een controlegroep is gewerkt.

Hulpvraag bekende

In eerste instantie proberen Sociale Zoekers iemand te helpen. Ze worden meegevraagd naar een demonstratie of gaan een keer mee flyereren. Ze voelen zich niet ideologisch verbonden met de formatie die ze helpen, maar ze vinden de saamhorigheid wel prettig. Eline (41-65, Formatie 3) kreeg op 15-jarige leeftijd verkering met een skinhead en ging met hem samen dingen doen voor CP'86. 'Ik heb door heel het land gefolderd en gestickerd. Al liep je in Hoek van Holland, je kwam elkaar gewoon tegen. Het is het jassie, of het zijn de Dr. Martens met witte vetertjes. Dan ga je wat drinken en leg je contacten.'

Erik (18-24, Identitair Verzet) had een jeugdvriend die al actief was bij Identitair Verzet. Die vriend demonstreerde in 2014 in Leiden tegen de huisvesting van de veroordeelde pedofiel Benno L. en vroeg Erik mee. Daarvoor had Erik nog nooit bij rechtse clubs gekeken. Ook was hij niet bezig met ideologie. 'Voor hetzelfde geld had ik een maatje gehad bij Voorpost of Zwart Front en dan had ik daarbij gezeten. Het is echt toevallig dat een maatje van mij al bij Identitair Verzet zat.'

Sociale Zoekers willen bijspringen waar nodig. Een hulpvraag van een bekende zorgt ervoor dat ze hun uitgangspositie omzetten naar een identiteitsbeleving waarbij zij zich positief identificeren met de eigen groep en een negatieve houding hebben ten aanzien van de 'out-group'.

9.3 SOCIALE ZOEKERS: IDENTITEITSBELEVING

In tegenstelling tot Spanningzoekers, Politieke Zoekers en Rechtvaardigheidszoekers hebben Sociale Zoekers niet het idee dat de eigen groep wordt bedreigd. Ze leunen sterk op (het sluiten van) vriendschappen en willen reageren op de hulpvraag van een bekende. Voor hen vormt het willen helpen van iemand een mogelijke katalysator die de uitgangspositie van onvrede en vriendschappen zoeken/bestendigen omvormt naar een identiteitsbeleving waarbij er een positieve identificatie is met de 'eigen groep' en een negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group' tegen wie zij bijvoorbeeld flyereren of demonstreren.

Positieve identificatie met de 'eigen groep'

In eerste instantie proberen Sociale Zoekers iemand te helpen. Ze worden meegevraagd naar een demonstratie of gaan een keer mee folderen. Erik (18-24, Identitair Verzet) kende eerst alleen de vriend die hij wilde helpen, maar hij leerde al gauw meer mensen kennen. 'Ik kende voorheen alleen maar [naam vriend], vervolgens krijg je Rob, Arno, Jeroen dan nog Martin, Eline.⁴⁸⁸ Dat (Martin en Eline, NS) zijn er ook twee waarvan ik zeg: dat (nationaalsocialisme, NS) gaat me eigenlijk te ver. Maar het zijn hele aardige mensen. (...) Er zijn zat mensen die ik via hen heb leren kennen. Hele aardige mensen.' Erik benadrukt vooral de lol die hij met andere activisten heeft wanneer ze een actie doen: 'Het is altijd lachen, gieren, brullen geblazen.'

Frits ging naar een demonstratie en maakte er al snel nieuwe vrienden met wie hij hechter werd dan met zijn familie. 'Kijk eens wat ik eraan over heb gehouden. Ik zie Jarik (eveneens ex-NVU en DTG/NV, in dit onderzoek aange-merkt als Rechtvaardigheidszoeker, NS) echt als mijn broer.' Het was geen ideologische keuze om bij de NVU te gaan – ook tien jaar later is hij nog nauwelijks bezig met ideologie. Hij demonstreert weleens, maar houdt zich voornamelijk bezig met 'kameraadschapsdingen'. Elke avond belt hij met mensen bij wie ze in het weekend thuis gaan zitten of wat ze zullen gaan doen. 'Ik vind het mooi, ik vind het geweldig. Je komt overal: Groningen, Friesland, overal eigenlijk. Gezelligheid.'

Sociale Zoekers hebben geen duidelijk beeld van een eigen identiteit of voor wie zij moeten opkomen (zoals Rechtvaardigheidszoekers menen te moeten opkomen voor 'de hardwerkende Nederlander'). Wel hebben ze een positieve identificatie met degene die ze willen helpen en de anderen die ze vervolgens leren kennen.

Negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group'

In de eerste paragraaf was bij de uitgangspositie al zichtbaar dat Sociale Zoekers een bepaalde onvrede voelen. Wanneer het gaat om identiteitsbeleving wordt die onvrede omgevormd naar een negatieve attitude ten aanzien van de

488 Erik doelt hier op andere geïnterviewden: Rob (25-40, Identitair Verzet, Spanningzoeker), Arno (18-24, Identitair Verzet, Rechtvaardigheidszoeker), Jeroen (25-40, Identitair Verzet, Spanningzoeker), Martin (Formatie 3, 25-40, Spanningzoeker), Eline (Formatie 3, 41-65, Sociale Zoeker)

‘out-group’ – wat in dit geval synoniem is aan de ‘out-group’ van degene(n) die Sociale Zoekers willen helpen.

Ben (25-40, voorheen Formatie 4) ging een keer mee met een groepje naar een lokale veldslag tussen enerzijds gabbers, Lonsdale-dragers en skin-heads, en aan de andere kant jongeren met een migratieachtergrond. ‘Wij waren gewoon elkaar aan het opstoken, zo van: we zullen ze wel eventjes mores leren, wie hier de baas is. Ik denk dat ik dat op dat moment deed omdat ik echt zocht naar erkenning, echt zocht naar een groep om bij te horen. En als ik me zou bewijzen in een of andere rare veldslag of zo, dan zou ik erbij horen.’ Het liep met een sisser af. Ineens zagen ze in de verte twee politiebusjes opdoemen. ‘Iemand had hen dus ingelicht. Nou, het is ongelooflijk hoe snel die groep van stoere jongens uiteenstoof. Want niemand wilde opvallen met een strafblad, weet je wel. Het ging helemaal nergens over, en uiteindelijk ging iedereen naar huis.’

Jan (41-65, DTG/NV) vindt bijvoorbeeld dat mensen met een Turkse achtergrond geen volksvertegenwoordiger zouden mogen zijn. Het is een standpunt dat hij deelt met zijn vrienden Jarik (25-40, DTG/NV) en Marc (25-40, DTG/NV) – beiden in dit onderzoek aangemerkt als Rechtvaardigheidszoekers. Jan ontplofte bijvoorbeeld nadat een Turkse collega tegen hem zei dat hij wilde dat hij in Nederland zijn kinderen harder kon opvoeden, onder meer door klappen te geven zoals gebruikelijk is in de Turkse cultuur. ‘Ik zeg: ‘Maar jij bent naar Nederland gekomen om het goed te krijgen, anders was je daar gebleven. Dan moet je je aanpassen aan onze cultuur. Maar jij vraagt ons om ons aan te passen aan jullie cultuur. Als dat zo is, dan moet je opstaan en opdonderen. En dan moet je die hele boerenfamilie van je meenemen!’

Wat opvalt is dat de desbetreffende Turkse collega van Jan met een Nederlandse vrouw is getrouwd en dat ook zij door hem tot de ‘out-group’ wordt gerekend. ‘En hij heeft een Hollandse vrouw, dus ik zeg: ‘En neem die alsjeblieft ook mee, met zo’n boerka aan. Opdonderen!’ Zo gaat dat niet. Als ik naar Turkije ga en een katholieke kerk wil openen, krijg ik dat niet voor elkaar. Maar zij komen hier. En op het gemeentehuis en in Den Haag en in de Tweede Kamer – overal zitten ze.’

Het idee van wie tot de ‘out-group’ behoort, nemen Sociale Zoekers over van degenen die ze willen helpen. Ze hebben er zelf doorgaans geen helder beeld van, al sluit het wel aan bij de onvrede die ze in de uitgangspositie voelen.

9.4 SOCIALE ZOEKERS: MORELE STEUN

Qua identiteitsbeleving hebben Sociale Zoekers voorafgaand aan hun toetreding een sterke positieve identificatie met de mensen die zij tot de 'eigen groep' rekenen, al zijn dit dus hoofdzakelijk de mensen van radicaal- en extreemrechts die zij al kennen of hebben leren kennen. Ze nemen van hen ook de negatieve attitude over ten aanzien van de 'out-group'.

Van hieruit treden zij toe tot radicaal- en extreemrechts. Als gezegd, dat is iets wat ze vanuit hun uitgangspositie zelf niet zo snel zouden doen als ze niet al iemand bij een formatie zouden kennen. Voor Frits (25-40, DTG/NV) geldt dat hij niemand kende, maar wel na een eerste ontmoeting vriendschappen sloot en hen volgde.

Vlak voor hun toetreding wisselt het per Sociale Zoeker welke attitudes zichtbaar zijn wanneer het gaat om morele steun. Allereerst is opvallend dat de morele steun voor radicaal- en extreemrechts bij toetreding vrijwel afwezig is. De geïnterviewde Sociale Zoekers lijken niet bezig met tot welke formatie ze toetreden, wat daarvan de uitgangspunten zijn en of die bij hen passen. Wanneer het gaat om een positieve attitude ten aanzien van racisme en een positieve attitude ten aanzien van geweld zijn er verschillen zichtbaar – afhankelijk van de attitudes van degene die zij volgen.

Persoonlijke steun van bekende(n)

Sociale Zoekers leunen voorafgaand aan hun toetreding vooral op degene die ze kennen of de mensen die ze net hebben leren kennen. Eerder in dit hoofdstuk vertelde Ben (25-40, Formatie 4) al dat hij zich aansloot bij het vriendengroepje van zijn buurjongen, met wie hij een goede band had. Hij vond die vrienden eigenlijk 'fout', maar in zijn zoektocht naar een nieuwe vriendengroep dacht hij: *anything will do*. Ook Erik (18-24, Identitair Verzet) gaf tijdens het interview aan dat hij enkel bij Identitair Verzet belandde omdat hij meeging met een vriend die daarvoor al actief was. Als die vriend bij een andere formatie had gezeten, dan was hij daar wel actief geworden.

Voorafgaand aan hun toetreding zijn Sociale Zoekers nog niet bezig met of een formatie bij hen past. Hoewel ze de negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group' overnemen, zijn ze nog niet bezig met de vraag of ze degenen die ze kennen ook moreel steunen. Hun steun is bij toetreding eerder praktisch dan dat ze een ideologische verbondenheid voelen. Eline (41-65, Formatie 3)

kreeg op jonge leeftijd verkering met een skinhead en volgde hem in de neonazicultuur. 'Ik was vijftien toen ik een relatie met hem kreeg, en zestien toen ik lid werd van CP'86. Ik was toen nog niet met Adolf Hitler en nationaalsocialisme bezig. Pas later denk je: ja, dit past bij mij.'

Positieve attitude ten aanzien van racisme

Als gezegd, of Sociale Zoekers ook een positieve attitude ten aanzien van racisme en/of geweld hebben, hangt af van de persoon die ze volgen. Bij Jan (41-65, DTG/NV) is bijvoorbeeld wel een duidelijk racistische overtuiging zichtbaar, zo geeft hij zelf toe: 'Bij ons op het werk lopen wel een paar racisten rond, waar ik er zelf ook een van ben. Ik werk met heel veel buitenlanders, het meeste is van Turkse afkomst. En als je dan bij mij in het ploegje komt, dan zeg ik van tevoren: 'Ik ben een racist. Jij bent een klootzak van een Turk. En als je daarmee niet akkoord gaat, dan moet je naar de baas gaan en ander werk vragen.' Dat doen ze geen van allen. (...) En mijn baas weet dat ik zo ben.'

Ben (25-40, F0rmatie 4) is inmiddels niet meer actief bij radicaal- en extreemrechts, maar zegt dat hij in zijn eerste periode bij de beweging 'eigenlijk wel racistische ideeën had' – al wilde hij dat toen niet toegeven. 'En dat ik toch wel bang was voor mensen uit andere culturen, met een andere huidskleur, of met een andere taal. Maar dat ik ervan maakte: 'multiculturele problemen', om het maar anders te laten lijken.'

Positieve attitude ten aanzien van geweld

Voor sommige geïnterviewden geldt dat zij bij hun toetreding ook een positieve attitude hebben ten aanzien van geweld, al willen ze daar niet te veel over kwijt. Zo vertelt Eline (41-65, F0rmatie 3) dat ze tijdelijk stopte bij radicaal- en extreemrechts nadat ze jong moeder werd. 'Kijk, ik loop ook niet weg van geweld. En als je kleine kinderen hebt, (...) ik wil niet dat mijn kinderen een weekend zonder mama zitten of zo.' Frits (25-40, DTG/NV) zegt geen strafblad te hebben, maar ook niet uit te sluiten dat hij ooit wel geweld gebruikt: 'Als het moet, dan moet het, dan ga ik er ook niet voor aan de kant. Linksen moeten bij mij niet aan de deur komen, want dan hebben ze echt een probleem. Dan kunnen ze me tien jaar in het hok zetten, dat weet ik zeker.'

Voorafgaand aan hun toetreding tot radicaal- en extreemrechts is er bij Sociale Zoekers vooral persoonlijke steun zichtbaar voor degene(n) die ze kennen, zonder dat hierbij sprake is van een morele steun aan radicaal- en extreemrechts. Of de geïnterviewden ook een positieve attitude hebben ten aanzien van geweld of racisme, is afhankelijk van wie ze volgen. Als zij mensen volgen die zelf een positieve attitude hebben ten aanzien van geweld en racisme, dan is dit doorgaans ook terug te zien bij de geïnterviewde.

9.5 SOCIALE ZOEKERS: MOTIEVEN VAN TOETREDING

In de eerste vier paragrafen is het proces van toetreding van Sociale Zoekers in kaart gebracht, waarbij inzichtelijk is gemaakt hoe zij van een uitgangspositie uiteindelijk overgaan tot toetreding. Tegelijkertijd hebben zij daarnaast ook motieven om zich aan te sluiten. Die motieven worden in deze paragraaf behandeld.

Voorafgaand aan hun toetreding zijn Sociale Zoekers nauwelijks bezig met wat ze binnen radicaal- en extreemrechts willen bereiken of wat ze aan de samenleving zouden willen veranderen. Ze houden zich voornamelijk bezig met het sluiten van vriendschappen of het ondersteunen van bekenden. Hierbij is een duidelijk instrumenteel motief zichtbaar: ze willen een relatie opbouwen of bestendigen.

Dat ze zich zo verbonden voelen met de mensen die ze kennen en die ze willen steunen, wijst op een identiteitsmotief. Ze identificeren zich sterk met de desbetreffende persoon of groep personen en willen deel uitmaken van hun subcultuur. Hoewel ze soms al voorafgaand aan toetreding voorzichtig de ideologie van de formatie verkennen, is er geen ideologisch motief zichtbaar. Hun toetreding wordt vooral ingegeven door het sociale leven dat ze erbij krijgen.

9.6 SOCIALE ZOEKERS: ACTIEF BLIJVEN

In deze paragraaf komt aan bod hoe het geïnterviewde Sociale Zoekers na hun toetreding vergaat. Juist omdat zij weinig ideologisch gemotiveerd lijken, is het interessant om na te gaan waarom ze actief blijven en hoe ze omgaan met eventuele ruzies en conflicten binnen hun formatie of de bredere radicaal- en extreemrechtse beweging. Wat opvalt is dat Sociale Zoekers hun positie binnen de radicaal- en extreemrechtse formatie volledig laten bepalen door degenen die

ze kennen. Waar bij Spanningzoekers, Politieke Zoekers en Rechtvaardigheidszoekers doorgaans min of meer een gedeeld doel, een gedeelde actiemethode of een gedeelde visie te zien is (met daarbinnen uiteraard accentverschillen), is dit bij Sociale Zoekers geenszins het geval. Maar doordat er een tekort aan activisten is, worden ze al gauw als volwaardig lid geaccepteerd.

Snel van koers veranderen

Waar Sociale Zoekers aanvankelijk mensen willen helpen die ze kennen, hebben ze na toetreding de doelen overgenomen van degenen die ze helpen – zelfs al zijn ze doorgaans weinig hoopvol over de eventuele successen die hiermee kunnen worden geboekt. Hoe wankel die doelen zijn, blijkt onder meer uit het gemak waarmee geïnterviewden van koers kunnen veranderen. Frits (25-40, DTG/NV) verliet in navolging van Jarik (25-40, DTG/NV, in dit onderzoek aangemerkt als Rechtvaardigheidszoeker) de NVU. Dit was geen ideologische keuze – het was vooral ingegeven door loyaliteit.

Dat geldt ook voor Eline (41-65, Formatie 3). Nadat ze jong moeder werd, stopte ze met haar activisme. Ze scheidde jong, voedde haar kinderen op en was druk met haar baan in de zorg. Pas na haar vijfendertigste werd Eline weer actief. Eerst hielp ze Identitair Verzet mee omdat ze daar iemand van vroeger kende. Daarna leerde ze via Facebook een nationaalsocialist kennen met wie ze een relatie kreeg. Het was een reden voor haar ouders om het contact te verbreken. ‘Nu ik weer terug ben in extreemrechts en het nationaalsocialisme... Die tijd hebben ze al met me gehad toen ik 15-16 was.’

Ben (25-40, voorheen Formatie 4) had zich bij het neonazi-groepje van zijn buurjongen aangesloten, maar ging zich steeds meer verdiepen in het nationalisme. Dat was hem overigens eerder geopperd door zijn buurjongen, die had gezegd: ‘Je bent niet echt een nazi, hè? Je bent eerder nationalist.’ Hij had aan zijn buurjongen gevraagd wat dat was. Zijn buurjongen zei: ‘Ja, dan hou je van je volk, van je land.’ Ben wist niet of hij daar eigenlijk wel van hield. ‘Maar omdat ik de beschuldiging van nazisme (die beschuldiging kwam van zijn ouders, NS) wilde ontkennen, ben ik me daar achter gaan verschuilen. Het werd noodzakelijk om me in nationalisme en nazisme te verdiepen, wat het nu eigenlijk inhield, om te kijken of ik er wel achter stond. En of ik bepaalde bedenkingen die ik had bij de multiculturele samenleving, of ik die kon rechtvaardigen.’

Waar er bij routes doorgaans na de toetreding een gemene deler is aan te wijzen (in doelen, actiemethoden of wereldbeeld), is dit niet het geval bij

Sociale Zoekers. Zelfs wanneer ze zeggen een ideologie te hebben, geven ze in gesprekken al snel toe dat ze vooral anderen volgen – ook wanneer die hen een andere ideologische richting opsturen.

Bijspringen waar nodig

Voor de geïnterviewden is de gezelligheid een belangrijke reden om actief te zijn. Frits (25-40, DTG/NV) is naar eigen zeggen ieder weekend wel bij vrienden uit de radicaal- en extreemrechtse beweging. Hij geniet van de ‘kameraadschapsdingen’, zoals het bezoeken van herdenkingen, oude gebouwen en monumenten.

Hoewel Frits naar eigen zeggen demonstreren de mooiste activiteit vindt, is hij weinig opgetogen over de mogelijkheden. ‘Je hebt zoveel van die Facebook-praters, ‘internethooligans’ noem ik ze maar. Ze moeten mij bellen voor acties, weet je, dan gaan we een actie doen. Daar ben ik meer van: span-doeken ophangen, dingen doen die mensen aanspreken, demonstreren. Dat vind ik ook altijd wel mooi. Maar ja, met demonstreren... Je ziet dat het allemaal geen zin heeft. Je krijgt nooit meer dan vijftig man bij elkaar, dus je moet overgaan tot andere acties.’

Eline (41-65, Formatie 3) zou best met Identitair Verzet een bezetting willen doen. Bij de eerste bezetting van Identitair Verzet bij de Al Hijra-moskee in Leiden (februari 2015) was ze uitgenodigd, maar kon ze niet. Inmiddels is het contact bekoeld. Zelf denkt ze dat het komt omdat ze antisemitisch is, iets dat volgens haar een belangrijke ideologische breuklijn is binnen radicaal- en extreemrechts: ‘Niet iedereen bij Identitair Verzet heeft daar een probleem mee, maar veel mensen wel.’ En op eigen houtje een moskee bezetten? Eline zegt geen honderden euro’s te kunnen missen voor de boete die ze dan krijgt. En ze denkt ook niet dat ze aanspraak zou kunnen maken op het boetefonds van Identitair Verzet. ‘Ik ben niet van Identitair Verzet en ik kan begrijpen dat je dat geld liever aan je eigen mensen uitgeeft.’

Erik (18-24, Identitair Verzet) gaat wel het dak van de moskee op. Hij plakt ook stickers, deelt folders uit, demonstreert, heeft weleens midden in de nacht een spandoek aan een gebouw gehangen en voert Facebook-discussies. Hij zegt vooral mee te doen om de formatie te versterken. ‘Gewoon een statement maken. Wanneer werkt het beter? Als je het in je eentje doet niet. Als je het met meerdere mensen tegelijk kan doen, dan heb je een groter geluid, mensen besteden wat meer aandacht aan je.’

Wat opvalt is dat Sociale Zoekers altijd ondersteunende rollen in formaties vervullen. Ze streven er niet naar om zelf aan het hoofd te staan en zullen zelden zelf iets ontplooien. Ze zijn loyaal aan de mensen met wie ze omgaan, zelfs wanneer dit betekent dat ze iets tegen hun zin doen of dat ze hun eigen grenzen overschrijden – zie ook de eerdergenoemde anekdote van Ben (25-40, voorheen Formatie 4) over hoe hij met tegenzin meeging naar een potentiële grootschalige vechtpartij.

Geïnterviewden kunnen vaak zelf niet zo goed aangeven waarom ze – afgezien van de onderlinge band – zo loyaal zijn. Na hun toetreding hebben ze wel een iets duidelijker doel van wat ze willen bereiken, maar dit staat niet los van degene die ze willen helpen of van de doelen van de formatie waartoe zij behoren.

Weinig ambitie

Waar Politieke Zoekers en Rechtvaardigheidszoekers zich veelvuldig bezighouden met interne conflicten binnen formaties en de bredere beweging, houden Sociale Zoekers zich hier grotendeels afzijdig. Ze zijn niet geïnteresseerd in aanzien, het verwerven van een positie of het behalen van grote successen. Vaak zijn ze nogal somber over de mogelijkheden.

Eline (41-65, Formatie 3): ‘Ik denk weleens: waar doen we het eigenlijk voor? Want het lijkt wel of het (de radicaal- en extreemrechtse beweging, NS) steeds kleiner wordt.’ Het demonstreren geeft haar niet veel voldoening, deels door de lage opkomst en deels doordat het weinig oplevert. Ze gaat nog mee voor haar vriend, maar zegt ook: ‘Ik ben er een beetje klaar mee. (...) Er zouden gewoon driehonderd tot vierhonderd mensen moeten staan. Dan is het nog weinig, hoor... En vooral de mensen die zeggen dat ze verandering willen, en dan gewoon thuisblijven. Of mensen die denken: zolang ze (mensen met een migratieachtergrond, NS) niet in mijn straat komen, hoor je mij niet. En dan denk ik weleens: hoe krijg ik ze wakker?’

Frits (25-40, DTG/NV) zegt alle onderlinge ruzies ‘zonde’ te vinden, maar zelf probeert hij er zoveel mogelijk buiten te blijven. ‘Ik kan met iedereen. Ik heb met niemand problemen. Ik ben heel nuchter. Ik praat ook over niemand anders. Daar krijg je alleen maar gezeur mee.’

9.7 SOCIALE ZOEKERS: MOTIEVEN OM ACTIEF TE BLIJVEN

In de vorige paragraaf is beschreven hoe het Sociale Zoekers na hun toetreding vergaat. Waar het voorafgaand aan hun toetreding vooral draaide om het verlenen van praktische hulp aan mensen die ze graag mogen, hebben ze na hun toetreding ook de doelen overgenomen van degene(n) die ze willen helpen. Daarbij moet worden opgemerkt dat Sociale Zoekers binnen dit instrumentele motief die doelen doorgaans niet heel duidelijk onder woorden kunnen brengen. Wanneer ernaar wordt gevraagd, verwijzen ze naar de formatie of hun vrienden. Ook zijn ze weinig hoopvol over de eventuele successen die hiermee kunnen worden behaald.

Ook na toetreding identificeren ze zich sterk met degene die ze helpen en de anderen die ze binnen de formatie of bredere beweging hebben leren kennen. Ze zien zichzelf dan ook als steun en toeverlaat, wat duidt op een identiteitsmotief. Met ideologie hebben ze ook na toetreding nog altijd weinig affiniteit. Soms verdiepen ze zich er wel degelijk in of zeggen ze dat het bij hen past – zoals Eline (41-65, Formatie 3) spreekt over het nationaalsocialisme. Maar het is niet dat zij bezig zijn met het vertalen van bepaalde ideologische idealen naar de praktijk of dat ze dat nastreven. Zo ging Eline ook mee naar avonden bij de weduwe Rost van Tonningen – maar zat dan vaak bij haar aan de keukentafel terwijl de mannen in een andere kamer ideologische vorming kregen. Zelf had ze daar nauwelijks interesse in: ‘Ik bleef bij haar omdat ik dat gezellig vond.’ Als Sociale Zoekers ergens aan meedoen, dan is het omdat ze worden meegevraagd, omdat ze iemand willen helpen of omdat ze het gezellig vinden. Een ideologisch motief ontbreekt.

9.8 SOCIALE ZOEKERS: KOSTEN EN BATEN

Hoewel Sociale Zoekers tijd, geld en energie in hun activisme steken, is gebleken dat zij somber zijn over de haalbaarheid van bepaalde doelen. Waarom gaan ze toch door met hun activisme en welke baten zorgen ervoor dat ze deelnemen aan collectieve actie? In deze paragraaf zal worden gekeken naar de kosten en baten van het activisme.

Materiële kosten

Qua materiële kosten geven de geïnterviewde Sociale Zoekers aan dat hun activisme hun tijd en/of geld kost, waarbij ze met name kosten maken wanneer ze ergens naartoe reizen voor een actie of demonstratie. Jan (41-65, DTG/NV) steekt ook persoonlijk geld in de sociale acties van Nederlands Verbond. Veel geïnterviewden zien de tijd die ze in hun activisme steken niet als een opoffering, omdat ze hun deelname eerder vergelijken met een sociale activiteit zoals een bezoek aan de kroeg.

Sociale kosten

Daarnaast zijn er de sociale kosten. De meeste geïnterviewden ondervinden op hun werk geen hinder van hun activisme. Jan vertelde eerder dat zijn baas er geen problemen mee heeft. Dat geldt ook voor de baas van Erik (18-24, Identitair Verzet), die in een Lonsdale-trui naar zijn werk gaat. 'Ik vroeg bij de intake: 'Moet ik mijn trui even uitdoen? Ik weet niet of dit mag.' Ze zeiden: 'Ja, pfff, moet jij weten.' Je loopt daar gewoon binnen met een bomberjack met Nederlands vlaggetje erop. En er zijn gewoon gezellige mensen. Niemand kijkt je raar aan of zo. Er zitten Marokkanen, Turken, Antillianen, Nederlanders, Polen, alles zit er. En ik kan – op één arrogant mokkel na – gewoon met iedereen goed omgaan.'

Eline (41-65, Formatie 3) krijgt nu een uitkering, maar had naar eigen zeggen geen last van haar activisme toen ze nog in de zorg werkte. Ze mocht het er niet met haar cliënten over hebben en hoefde niet te werken met mensen met een migratieachtergrond: 'Ze hebben me bewust nooit bij buitenlanders gezet.'

Frits (25-40, DTG/NV) moest van zijn werkgever een document ondertekenen dat hij niet meer zou demonstreren. Nadat hij advies had ingewonnen bij een advocaat weigerde hij dit. 'Ze kunnen me niks maken. Ik heb een vast contract. Ik werk gewoon. Als ik met een Marokkaan moet werken, dan doe ik dat. Dat is een keuze. (...) Maar het scheelt dat die gasten niet met mij willen werken. Dat mag dan wel. Maar als ik weiger, dan... Pfoeh.'

Ook verkeren Sociale Zoekers niet in een sociaal isolement. Alleen Frits zegt dat hij geen vrienden meer heeft buiten de beweging. Maar, zo merkt hij op, die vriendschappen waren daarvoor ook al stukgelopen. Hij trad juist toe omdat hij op zoek was naar vriendschap.

Wel geven vier van de vijf geïnterviewden aan dat hun ouders problemen hebben met het activisme. Slechts in één geval leidde dit ertoe dat ouders ook het contact verbraken. Een andere geïnterviewde heeft ook geen contact meer met zijn ouders, maar dat is volgens hem eerder het gevolg van ingewikkelde familieverhoudingen.

Identiteitskosten

Sommige Sociale Zoekers zeggen identiteitskosten te hebben. Zo zegt Frits (25-40, DTG/NV) dat hij niet zo snel op een verjaardag over zijn activisme of standpunten zou praten. ‘Als ik bij iemand op visite ben, dan ga je het er niet over hebben. Want zij zijn dan allemaal niet zo extreem.’

Eline (41-65, Formatie 3) merkt dat haar voorkomen (bomberjack, kisten met witte veters, een shirt van de neonazi-band Brigade M) mensen afschrikt, maar ziet het juist als een uitdaging om dan toch het gesprek aan te gaan. ‘Dan krijgen we wel vaak te horen: ‘Jullie zijn helemaal niet zo eng.’ Erik (18-24, Identitair Verzet) wordt nog weleens uitgescholden voor racist. Dit gebeurt op internet vanwege zijn deelname aan discussies, en op straat vanwege zijn Lonsdale-kleding. Toch weerhoudt dat hem er niet van om zich in discussies te mengen, of om Lonsdale te dragen.

Materiële baten

Tegenover de kosten staan de opbrengsten. Het activisme brengt Sociale Zoekers sociale en identiteitsbaten. Maar materiële baten zijn er niet. Net als bij de Spanningzoekers, Politieke Zoekers en Rechtvaardigheidszoekers wordt niemand financieel beter van het activisme en houdt niemand er een carrière aan over.

Sociale baten

Zoals eerder in dit hoofdstuk al uitgebreid is besproken, speelt vriendschap een belangrijke rol in de motieven van Sociale Zoekers. Niet alleen steunen ze degene die ze al kennen, ze krijgen er als gevolg van hun activisme ook een heel netwerk bij. Frits (25-40, DTG/NV) vertelde eerder dat hij met hen hechter is dan met zijn eigen familie. Eline (41-65, Formatie 3), schat dat zij zelf en haar vriend maar liefst 150 gezamenlijke Facebook-vrienden hebben. Zij heeft aan

haar activisme haar huidige relatie overgehouden, nadat hij haar via Facebook benaderde. 'Ik ben niet zo van het chatten met mannen en jongens. Ik was altijd heel kortaf, maar hij was een volhardend type.' Ze schreef hem dat ze wel wat wilde doen voor zijn formatie. 'Een weekendje weg met de jongens en de meiden. Gewoon een beetje teambuilding, elkaar leren kennen buiten Facebook. Dat vond hij wel een goed idee. Maar daar is eigenlijk niks van terechtgekomen.' Uiteindelijk werd het vooral teambuilding met zijn tweeën.

Identiteitsbaten

Sociale Zoekers zien het als een plicht om zich in te spannen voor de formatie en vinden het belangrijk om actief te zijn. Jan (41-65, DTG/NV): 'Als wij allemaal niks doen en we krijgen geen medewerking vanuit Den Haag, dan wordt het voor onze kleinkinderen (...) steeds moeilijker en moeilijker. En wat gebeurt er dan? Binnen tien jaar is Nederland naar de klote.' Hierbij moet worden opgemerkt dat Jans vrienden Jarik en Marc (beiden 25-40, DTG/NV) precies hetzelfde zeggen. Het is niet duidelijk in hoeverre Jan hierin is beïnvloed.

Over zijn activisme zegt hij, net als Jarik en Marc, dat het 'alleen maar negativiteit' oplevert. Maar, zo vertelt Jan, hij wordt ook steeds meer door zijn omgeving bevestigd dat hij gelijk heeft. 'Dan zie je dat steeds meer mensen uit je omgeving liken wat jij post op Facebook.'

Ook Eline (41-65, Formatie 3) zegt het als een plicht te zien naar haar kinderen en eventuele kleinkinderen toe. 'Dat weten mijn kinderen ook. Dat ik het juist voor hen doe. Dat zij in de vrijheid mogen leven waarin ik ben grootgebracht.'

Erik (18-24, Identitair Verzet) benadrukt steeds het plezier dat hij heeft. Zo vertelt hij dat hij en andere activisten bij een moskeebezetting jolig naar de aanwezige politie beneden riepen: 'Nemen jullie wel even koffie mee? Want het is best wel fris boven.' Hij ziet het als zijn taak om Identitair Verzet te helpen, want zoveel werk is zo'n moskeebezetting volgens hem ook weer niet. Hij somt op: 'Je wordt in de boeien geslagen, je gaat mee naar beneden, je gaat in een politieauto, wordt in een celletje gezet. Nou, even wachten. Vervolgens word je verhoord en krijgen ze een fax binnen met een bericht met handtekening van [naam burgemeester]. En dan mag je weer naar huis. Dan krijg je nog een paar boetes voor het betreden van verboden terrein en het gebruik van fakkels.'

De boetes worden betaald uit de binnenstromende donaties, die op gang komen nadat er op sociale media en in de landelijke media over de

moskeebezetting wordt bericht. ‘Dat wordt dan betaald. En dan heb je weer een statement gemaakt. Je bent in het nieuws geweest en je hebt laten horen wat je wel en wat je niet wil.’

Erik zegt eraan mee te doen omdat hij denkt dat het nodig is, en omdat andere mensen het in verband met hun baan niet zouden durven. ‘Iemand moet zich daar sterk voor maken, die moet zich laten horen voor de andere mensen die niet kunnen of durven. Dat doe jij dan. Ik heb vaak zat weleens complimentjes van mensen gehad. Die herkennen me dan. Of die hebben dan toevallig via-via gehoord dat ik bovenop die moskee stond.’

9.9 SOCIALE ZOEKERS: OVERIGE OBSERVATIES

In deze paragraaf worden de overige observaties besproken die in de andere paragrafen niet aan bod zijn gekomen. In gesprekken met Sociale Zoekers vallen drie zaken op: de wederzijdse loyaliteit, een afwezige (groeps)druk om zich te conformeren en het feit dat ze eigenlijk geen mening hebben over het negatieve imago van radicaal- en extreemrechts. Daarna wordt de exit van Ben (25-40, voorheen Formatie 4) besproken.

Wederzijdse loyaliteit

Allereerst dient te worden opgemerkt dat de loyaliteit die Sociale Zoekers voelen ten aanzien van de mensen die ze willen helpen, wederzijds is. Hoewel het niet ondenkbaar is dat de geïnterviewden kwetsbare mensen zijn die zich laten gebruiken om allerlei hand- en spandiensten uit te voeren, doen formaties en medeactivisten hun best om ervoor te zorgen dat zij zich thuis voelen. De vriendschap die Sociale Zoekers ervaren, is wederzijds en ongekunsteld. Zo doet Frits (25-40, DTG/NV) alles voor Jarik (25-40, DTG/NV), en andersom is dat ook zo.

Weinig druk

Ook valt op dat er binnen de formatie of beweging weinig druk wordt uitgeoefend op Sociale Zoekers. Ze worden niet aan de tand gevoeld over wat zij van ideologie weten, en ze worden ook niet voor het blok gezet om te kijken hoever zij durven te gaan. In gezelschap geven geïnterviewden gerust aan me toe dat zij iets niet weten, dat ze geen interesse hebben in ideologische vorming, of dat ze zijn

meegekomen naar een demonstratie waarin ze nauwelijks geloven. Of zoals een geïnterviewde Sociale Zoeker zei: 'Ik ben hier enkel om voor de toespraak van [naam bevriende activist] te klappen. Verder zal het allemaal wel.'

Geen mening over imago

Tot slot moet worden opgemerkt dat de geïnterviewden geen enkele mening hebben over het negatieve imago van de formatie of de beweging. Enerzijds komt dit omdat zij bijvoorbeeld geen enkel probleem met werkgevers ervaren en niet in een sociaal isolement verkeren. Anderzijds denken ze er vaak weinig over na. Waar andere geïnterviewden het soms vreselijk vinden om voor 'extreemrechts' te worden uitgemaakt, of hun best doen om het stigma te ontstijgen, hebben Sociale Zoekers er doorgaans geen mening over. Meestal hebben ze er überhaupt niet over nagedacht.

Exit

Hoewel in dit proefschrift niet het exitproces centraal staat, is het verhaal van Ben (25-40, voorheen Formatie 4) waardevol om te delen. Eerder in dit hoofdstuk is al beschreven hoe zijn vriend hem op het spoor van het nationalisme zette. Ben stortte zich vervolgens op een ideologische zoektocht. Dat maakt hem niet alleen uniek onder de geïnterviewde Sociale Zoekers, het zorgde er ook voor dat hij uiteindelijk zijn activisme staakte.

Ben ging als 15-jarige naar bands als Brigade M en Standrecht luisteren. 'Ik heb een keer zo'n beetje alle liedteksten van hen die ik kon vinden uitgeprint. En die ging ik uit mijn hoofd leren en meebrullen op mijn kamer.' Zijn moeder, die half-Duits is, vond het vreselijk en wilde hem het liefst heropvoeden. Zijn vader stond er wat makkelijker in. 'Die had zoiets van: laat hem maar onderzoeken, hij komt er vanzelf wel achter.'

Ben was het lang niet met alle liedteksten eens. Hij citeert: 'Het wit in onze vlag, de middelste baan, is de kleur van ons ras, dat nooit mag vergaan.' Zelf had hij zijn twijfels erbij. 'Toen dacht ik wel: o wacht eens eventjes, dat geloof ik niet. Net als deze: 'Voorstanders van multicultuur, eindigen tegen de muur.' Maar ik heb het wel lang gezongen.'

Hij heeft zichzelf nooit een nazi genoemd. Maar als andere jongens van zijn groep de Hitlergroet brachten, dan deed hij daar wel aan mee. 'Later dacht ik op dat soort momenten: nee, dit moet ik niet doen, dit heeft een bepaalde

symboliek waar ik niet achter sta. Ik kan wel stoer doen, maar dit is niet wat ik geloof.'

Via zijn buurjongen kreeg hij ook *Revolte*, het blad van Voorpost. 'Ik dacht van heel veel artikelen: dat klinkt eigenlijk wel plausibel. Of: o, zal wel. Maar over heel veel dingen dacht ik niet echt na.' Hij bladert tijdens het interview door een nummer van *Revolte* en citeert: "Alleen sterke en viriele volkeren overleven. Al wat rest is flauwekul.' Het waren zinnen waar ik toen overheen las. Maar dit is heel fascistisch, ontzettend fascistisch. En daar dacht ik dan weer niet aan.'

Hij ging zich steeds meer verdiepen in het Vlaamse nationalisme en het Grootneerlandisme. Op school kreeg hij er in de loop van het nieuwe schooljaar twee nieuwe vrienden bij. Eentje volgde hem voor een deel in zijn ideologie en werd 'nationalist light'. 'Hij accepteerde me in ieder geval voor wie ik was. Dat was heel belangrijk, daardoor had ik niet echt meer dat andere groepje nodig. En dat heeft me uiteindelijk wel gered, denk ik, voor een deel.'

Ben ging minder vaak naar bijeenkomsten, sprak minder met zijn buurjongen en had online contact met andere nationalistten. 'Omdat ik zelf informatie zocht, was ik mezelf al aan het deradicaliseren eigenlijk. Ik was mijn weg aan het zoeken naar het Vlaamse nationalisme, naar het Grootneerlandisme. Maar dat deed ik grotendeels individueel met een paar mensen op het internet. Verder is dat nooit echt een groep geworden.'

Hij ging weleens naar een lezing van Voorpost of demonstreerde in 2007 voor een onafhankelijk Vlaanderen, maar werd geen lid. Zijn hang naar het Grootneerlandisme leidde ertoe dat hij zijn volksnationalisme radicaal van het nazisme wilde scheiden – 'al was dat in de praktijk bijna ondoenlijk omdat ze zo vaak overlapt'. Begin 2008 ontdekte hij Wikipedia, waar hij al snel aan lemma's over nationalisme werkte. 'Ik had nog wat contact met mijn buurjongen, maar intellectueel was ik mijn eigen gang gegaan. Ik ontwikkelde mijn eigen nationalistische gedachtegoed voornamelijk online en in gesprekken met anderen.'

In de derde fase van zijn activisme, van 2009 tot 2012, liet hij het Grootneerlandisme langzaam los en ging hij zich steeds meer richten op taalnationalisme. 'Omdat ik dat als bindend element zag tussen Nederland en Vlaanderen. Dat is wat ons een natie maakt. En buitenlandse talen zoals Frans, Engels en in mindere mate het Duits, dat bedreigt het voortbestaan van ons volk. En dat moest dus worden tegengegaan. Ik was ook tegen Engelse reclames, dat soort dingen. En tegen het gebruik van Engelse woorden, Franse woorden, leenwoorden, Franse uitdrukkingen, Engelse uitdrukkingen. Dus ik ben heel veel gaan vertalen, bijvoorbeeld op Wikipedia.'

Dat hij zijn aandachtsgebied naar taal verlegde, had ook te maken met zijn uitgesproken atheïsme. ‘In 2010 ben ik bij de IJzerwake geweest. En ik merkte toen wel hoe ontzettend katholiek de Vlaams-nationalistische beweging was. En daar had ik nou helemaal niks mee. Ik heb ook een tijdje zitten nadenken over een politieke strategie, want dat was echt een discussie binnen het nationalisme. Moeten wij ons samen met de christenen in een verbond verenigen tegen de moslims? Dat vond ik zo’n raar idee, alsof het iets statisch is. Ik weet nog goed dat Vlaams Belang – waar ik op dat moment mee sympathiseerde, want Geert Wilders was nog niet zo groot – zei dat Joden een bondgenoot zijn in de cultuurstrijd tegen de islam. Ik vond het wel opmerkelijk. Want er waren ook veel neonazi’s die antisemitisch waren.’

Na het Grootneerlandisme steunde zijn nationalisme rond 2011 grotendeels op taalnationalisme. ‘Als we onze taal maar veiligstellen, dan overleven we als volk, zo dacht ik. En als allochtonen onze taal leren en integreren, dan is het ook prima.’ Hij ging steeds vaker kaartjes tekenen van hoe Europa opnieuw zou moeten worden ingedeeld naar taal, maar liep daar ook in vast. ‘Ben je voor één Groot-Brittannië omdat de Schotten zijn gegermaniseerd, of zeg je van: ja, hun oorspronkelijke taal is Keltisch en moeten ze dat weer gaan praten? Dan kwam ik met hypocriete argumenten als: ik kan goed Engels, ik wil geen Keltische talen leren. Dus ik was niet echt principieel. Tegelijkertijd dacht ik: ik ben tegen taalimperialisme, ik wil niet dat de Fransen de Vlamingen vertellen dat zij Frans moeten praten. Als ik wilde dat Brussel weer Nederlands werd, zou ik dan wel voor de herkeltisering van Schotland en Ierland moeten zijn? En hoever gaan we daarin terug? Ook met Zuid-Afrika. Moeten die Boeren weer terug naar Nederland komen? Ze wonen er al lang. Maar hoe lang is lang genoeg? En ik dacht na over Israël. Ze hebben wel het land van de Palestijnen gejat en misschien had het op deze manier niet mogen worden opgericht, maar het is ook wel moeilijk om ongedaan te maken. En waar moeten de Joden dan heen? Hebben ze dan nog wel een veilig heenkomen? Hoever moet je teruggaan in de geschiedenis om te zeggen: dit is de oorspronkelijke bevolking, jullie wonen hier lang genoeg om hier te blijven wonen?’

Hij verveelde vooral zijn omgeving ermee. ‘Ik had het altijd over Vlaanderen. Mijn toenmalige vriendin werd het ook wel een keer beu: ‘Jij ook altijd met je Vlaanderen!’ Maar andere mensen vonden het ook wel weer grappig. Die gingen er een beetje in mee. Als ik geen zin had om iets te doen, dan riepen ze lachend: ‘Kom op! Doe het voor Vlaanderen!’

‘Ik zag gewoon te vaak dat nationalisme tot haat leidde, tot geweld, tot uitsluiting, en dat racisme altijd om de hoek was.’ Dat hij zich eerst op het Grootneerlandisme en daarna op taal richtte, voorkwam dat hij binnen de beweging verder radicaliseerde. ‘Maar het was nog steeds exclusief, het was nog steeds mensen uitsluiten, het was nog steeds discriminerend. Toen ik bij de Libische burgeroorlog in het nieuws zag dat er heel veel racistisch en nationalistisch gemotiveerd geweld was, kon ik niet volhouden dat nationalisme een goede ideologie was.’

Ben had inmiddels bij het eerste jaar van zijn studie geschiedenis geleerd dat nationalisme een verzinsel uit de negentiende eeuw is, een uitgevonden traditie van ingebeelde gemeenschappen. ‘Maar ik heb nog een lange tijd gedacht van: oké, misschien is het een nuttige illusie, omdat het zorgt voor nationale saamhorigheid. Maar tegelijkertijd dacht ik: ik ben ook atheïst en ik vind religie ook geen nuttige illusie. Ik vind religie veel te schadelijk en wijs het om die reden af, waarom zou ik dat bij nationalisme niet doen? Ik kon het niet rijmen, ik moest uiteindelijk gewoon toegeven: nationalisme is niet waar en het kan schadelijk zijn, dus ik zou het niet moeten aanhangen. En toen in 2012, was het gewoon voorbij.’

Reactionair, volksnationalistisch, taalpuristisch – elke fase had voor hem een duidelijk eindpunt. ‘In elke fase kwam er zo’n besef van: hé, dit ideaal is onbereikbaar. Of: het zou slecht zijn als we het proberen uit te voeren. En het opmerkelijke is dat in die eerste reactionaire fase mijn buurjongen mij ervan afhielp. Hij zei een keer: ‘Jij wil toch dat alle allochtonen Nederland worden uitgezet?’ Ik zei: ‘Ja, dat lijkt me mooi, dan hebben we geen problemen meer.’ Hij zei: ‘Dat gaat niet gebeuren.’ Ik dacht: hoezo, daar hebben we jou toch voor? Daar zijn wij toch voor? Maar hij hield vol: ‘Dat is onrealistisch, dat gaat gewoon niet gebeuren.’ Dat was best wel een teleurstelling, van: verdorie: waar doe ik het dan voor?’

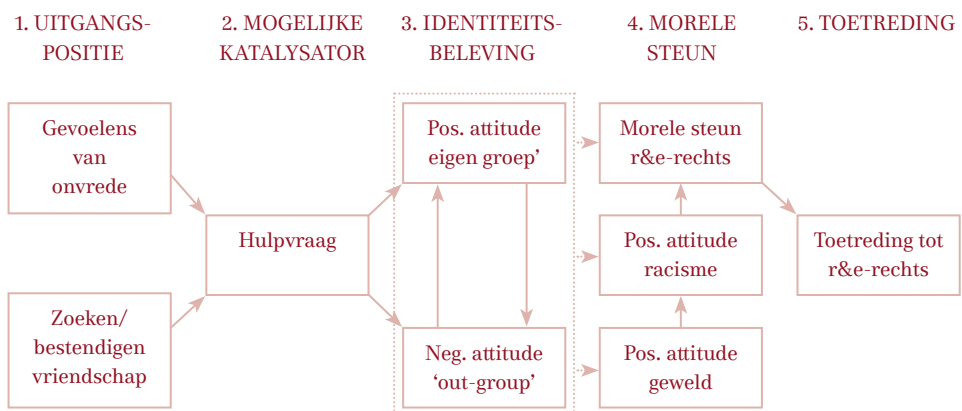
Maanden na het gesprek stuurt Ben nog na: ‘Als ik alleen ben en ik ben ergens boos over ben, dan breng ik nog steeds weleens de Hitlergroet – als een soort teken van kracht of agressie tegen iets wat ik afkeur. Het is een gebruik wat ik niet kan uitroeien, maar gelukkig ziet niemand het. Het is wellicht het meest tastbare litteken dat ik heb van mijn radicalisering. Ik schaam me ervoor, en wil eigenlijk dat verder niemand het weet. Maar het is goed om te weten dat zulk soort dingen nog bij mensen blijven en dat ze er niet van af kunnen komen – ook al zijn ze allang gederadicaliseerd.’

9.10 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk is de route van toetreding van de Sociale Zoekers behandeld. Zij willen een of meerdere personen helpen die ze kennen en daarmee een (vriendschappelijke) relatie opbouwen of een bestaande relatie bestendigen. Hun uitgangspositie wordt gekenmerkt door het zoeken naar of bestendigen van vriendschappen, gecombineerd met bestaande gevoelens van onvrede. De hulpvraag van een bekende (of: van iemand die ze net hebben leren kennen en met wie ze een vriendschappelijke band voelen) vormt hier een (mogelijke) katalysator. Dit zorgt voor een identiteitsbeleving waarbij geïnterviewden positief tegenover de ‘eigen’ groep staan (dat wil zeggen: de mensen die ze kennen) en hun negatieve attitude ten aanzien van de ‘out-group’ overnemen. Voorafgaand aan toetreding ervaren zij een persoonlijke steun aan degene die ze kennen, zonder dat ze per se een morele steun koesteren ten aanzien van radicaal- en extreemrechts. Of zij ook positieve attitudes hebben ten aanzien van racisme en geweld hangt af van degene die ze volgen.

Het proces van toetreding is in onderstaand conceptueel dynamisch model weergegeven, waarbij moet worden opgemerkt dat dit model nader dient te worden onderzocht – zelfs al is het mede gevormd aan de hand van empirische data uit dit onderzoek en ondersteund door eerdere inzichten uit theorieën en empirisch onderzoek.

Model 9.2 Route van de Sociale Zoekers

Ook is in dit hoofdstuk beschreven hoe het Sociale Zoekers vergaat nadat zij zijn toegetreden. Daaruit blijkt dat ze vooral anderen binnen de formatie laten bepalen wat hun rol is en wat hun activiteiten zijn. Ze zullen niet zo snel zelf iets initiëren, en hoewel sommigen zich wel verdiepen in de ideologie van de formatie waartoe zij toetreden, blijven zij hun activisme hoofdzakelijk als iets gezelligs zien. Ben (25-40, voorheen Formatie 4) vormt hierop een uitzondering, wat mogelijk heeft geleid tot zijn uittreding.

Model 9.3 Motieven van Sociale Zoekers voor en na toetreding

	INSTRUMENTEEL	IDENTITEIT	IDEOLOGISCH
VOOR TOETREDING	Het aangaan of bes- tendigen van een relatie	Ondersteunen van een bekende met wie zij zich positief iden- tificeren	N.v.t.
NA TOETREDING	Nastreven van doelen van de formatie en/of de bekende(n) die zij (willen) ondersteunen	Ondersteunen van bekenden en de for- matie waartoe zijzelf na toetreding behoren	N.v.t.

Omdat voor dit onderzoek veel straatactivisten zijn geïnterviewd, is het denkbaar dat een ideologisch motief afwezig is. Zij hoeven immers voor hun activisme geen standpunten te formuleren, maar kunnen aanhaken bij bestaande formaties en door anderen georganiseerde acties. Hoewel ze weinig optimistisch zijn over de haalbaarheid van de doelen van degenen die ze steunen, geeft het activisme hun een bijbehorend sociaal leven en een hecht netwerk dat ervoor zorgt dat ze hun deelname als positief ervaren.

De route van de Sociale Zoeker overlapt deels met de Conformist in Lindens onderzoek.⁴⁸⁹ Ook zij volgden iemand binnen de beweging en werden enkel actief omdat ze al iemand kenden. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat Lindens geïnterviewden doorgaans partners van activisten waren en hun deelname niet als positief ervoeren. Ze zagen zichzelf ook als slachtoffer omdat ze tegen hun zin namens een radicaal- en extreemrechtse partij een raadszetel bekleedden en vervolgens te maken kregen met stigmatisering. Ook een deel

van de geïnterviewden in het onderzoek van Blee was weinig positief over hun deelname aan de KKK, maar konden er voor hun gevoel ook niet uitstappen omdat ze het sociale netwerk en de bescherming niet konden missen.⁴⁹⁰ Dat is bij de geïnterviewden in dit onderzoek niet het geval. Zij voelen zich niet onder druk gezet en beschouwen hun activisme over het algemeen als iets positiefs. Wel hebben ze twijfels bij de haalbaarheid van de doelen.

Het zoeken naar vriendschap of het willen bestendigen van een vriendschap komt ook terug in het onderzoek van Bjørgo.⁴⁹¹ Wat opvalt is dat ook de geïnterviewde Sociale Zoekers niet altijd warme familiebanden hebben en mogelijk ook op zoek zijn naar een substituuft familie. Tegelijkertijd concludeerde Bjørgo dat het relatief makkelijk is om je bij radicaal- en extreemrechtse formaties aan te sluiten, die altijd op zoek zijn naar aanwas en de nieuwe rekrut snel accepteren en omarmen. De geïnterviewde Sociale Zoekers hebben geen ambities om hogerop te komen binnen radicaal- en extreemrechts en zijn loyale krachten. Deze behoefte aan sociale binding kwam ook terug bij de 'identiteitszoekers' in het onderzoek van Feddes et al.⁴⁹² Ook bij meerdere geïnterviewde Sociale Zoekers waren triggerfactoren zichtbaar die het verlangen naar sociale binding versterken, of het nu ging om het verlies van vrienden, een breuk met familie of de dood van een partner.

Hoewel Sociale Zoekers niet zozeer het gevoel hebben dat de eigen groep wordt bedreigd, is ook bij hen deels de *social identity theory* van toepassing. Zij ervaren een dusdanig sterke identificatie met de 'eigen groep' dat de 'out-group' er maximaal negatief bij afsteekt.⁴⁹³ Een door anderen beschouwde vijand van de 'eigen groep' wordt vervolgens ook hun vijand. Daarbij kunnen ze in het meest extreme geval een dusdanige collectieve gedepersonaliseerde identiteit op basis van groepsdeelname ontwikkelen dat zij zelfs bereid kunnen zijn hun eigen wil te onderwerpen aan die van de collectieve agenda.⁴⁹⁴

490 Blee (2002)

491 Bjørgo (2002)

492 Feddes et al. (2015)

493 Zie onder meer Turner et al. (1987), Reynold et al. (2000), Postmes et al. (2006)

494 Galanter (1999)

